

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

(повне найменування вищого навчального закладу)

Факультет психології та соціальної роботи

(повне найменування інституту/факультету)

Кафедра соціальної і прикладної психології

(повна назва кафедри)

Дипломна робота

на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

на тему: **«Мотиваційно-ціннісна сфера та комунікативна компетентність читачів художньої літератури»**

«Motivational-value sphere and communicative competence of readers of fiction»

Виконала: студентка денної форми навчання
спеціальності 053 Психологія

Глушенкова Анастасія Володимирівна

Керівник к.філол.н., доц. Сапригіна Н.В. _____

Рецензент к.псих.н., доц. Оріщенко О.А. _____

Рекомендовано до захисту:

Захищено на засіданні

Оцінка _____ / _____ / _____
(за національною шкалою/шкалою ECTS/ бали)

Голова ЕК

Завідувач кафедри

(підпис)

(підпис)

Одеса – 2018

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ МОТИВАЦІЙНО-ЦІННІСНОЇ СФЕРИ ТА КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ...	6
1.1. Аналіз психологічних досліджень з вивчення проблематики мотиваційно-ціннісної сфери особистості	6
1.2. Дослідження теоретичних підходів з вивчення комунікативної компетентності	20
1.3. Комунікативний компонент мотиваційно-ціннісної сфери читачів художньої літератури	31
Висновки до розділу 1	40
РОЗДІЛ 2 МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ МОТИВАЦІЙНО-ЦІННІСНОЇ СФЕРИ ТА КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЧИТАЧІВ	42
2.1. Характеристика процедури та методик дослідження	42
2.2. Опис вибірки дослідження.....	47
2.3. Методи обробки даних	48
Висновки до розділу 2	51
РОЗДІЛ 3 ІНТЕРПРЕТАЦІЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ МОТИВАЦІЙНО-ЦІННІСНОЇ СФЕРИ ЧИТАЧІВ	52
3.1. Особливості вираженості характеристик читання в середній і пізній дорослості	52
3.2. Особливості вираженості мотиваційно-ціннісної сфери особистості читача в середній і пізній дорослості	57
3.3. Особливості комунікативної компетентності особистості читача в середній і пізній дорослості	62
3.4. Зв'язок читацьких уподобань з особистісними особливостями читача та його комунікативною компетентністю	65
Висновки до розділу 3	73
ВИСНОВКИ	75
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	79
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Читання художньої літератури є особливим життєвим заняттям, важливою складовою для культурної людини. У процесі читання відбувається формування і перетворення індивідуальних життєвих сенсів і ціннісних орієнтацій, в загальному, формується спрямованість особистості. Читання художньої літератури сприяє самопізнання, співпереживання іншим людям, сприйняття нових моделей поведінки та вирішення життєвих питань. Книги допомагають відволіктися від проблем, поліпшити внутрішній стан і відпочити. Сам вибір художнього твору зумовлений актуальними потребами особистості.

Читання впливає на характер і спрямованість особистості, в основі якої лежать життєві смисли і ціннісні орієнтації, і навпаки, останні можуть впливати на читацькі уподобання.

У зрілому віці відбуваються зміни в сенс-життєвих і ціннісних орієнтаціях особистості. Ми зацікавилися роллю читання художньої літератури в цьому віковому періоді.

Ми виходимо з того, що з віком змінюється місце і роль читання в житті людини. У кожному віковому періоді є свої типові мотиви, репертуар читання, кількість часу, який людина приділяє художній літературі. Однак це залежить не тільки від віку, але і від статі і особистісних особливостей.

Проблемою читання художньої літератури займаються соціологи, педагоги, психологи, філологи, культурологи та ін. Проблема читача і читання до сьогоднішнього дня залишається актуальною в зв'язку з її маловивченості з наукової точки зору, незважаючи на визнання впливу художньої літератури на особистість, її розвиток. Багато досліджень в даній сфері проводилося у другій половині ХХ століття (Асмус В.Ф, Беляєва Л.І. та

ін.), і проводяться зараз (Бородіна В.А., Бородін С.М., Даниленко О.І., Китаєва О. І. та ін.).

Наше дослідження спрямоване на вивчення читання художньої літератури, а саме, читацьких диспозицій і інших характеристик читання в зв'язку з мотиваційно-ціннісною сферою особистості. Ми хочемо з'ясувати, чи є відмінності в характеристиках читання дорослих людей в залежності від віку, як дані характеристики пов'язані з ціннісними орієнтаціями особистості та комунікативною компетентністю. Відомо, що в період ранньої дорослості триває становлення особистості, і, в зв'язку з цим, зростає потреба в читанні художньої літератури.

Мета дослідження полягає у зіставленні особливостей мотиваційно-ціннісної сфери та особливостей читацької активності особистості.

Для досягнення мети дослідження були поставлені наступні завдання:

1. Дослідити особливості вираженості характеристик читання в середній і пізній дорослості та рівень комунікативної компетентності читачів.
2. Виявити ціннісні орієнтації та систему життєвих сенсів особистості та дослідити ціннісні орієнтації читачів у середній і пізній дорослості.
3. Проаналізувати зв'язок читацьких уподобань з особистісними особливостями читача та його комунікативною компетентністю.

Об'єкт: мотиваційна сфера особистості; комунікативна сфера особистості.

Предмет: мотиваційно-ціннісна сфера, комунікативна компетентність та активність читачів художньої літератури.

Гіпотези:

а) існують зв'язки між ціннісно-смысловими і читацькими характеристиками людей в середній і пізній дорослості;

б) існують зв'язки між розвинутою комунікативною компетентністю в усному спілкуванні особистості та високою читацькою активністю.

Методи дослідження:

Методики, що відносяться до читання:

а) Методика «Опитувальник читача» Н.А. Логінової – А.І. Коченової, спрямований на якість читання;

б) Опитувальник «Мотивація читання художньої літератури» І.С. Домбровської, спрямований на виявлення домінуючих типів мотивації до читання художньої літератури.

2.Методики, що відносяться до мотиваційно-ціннісної сфери особистості:

а) Методика «Сенсожиттєві орієнтації» Д.О. Леонтьєва;

б) Опитувальник цінностей Ш. Шварца.

Методики, що визначають рівень комунікативної компетентності: тест комунікативних вмінь Л.Міхельсона.

Опис вибірки: дослідження проводилось на базі Головного управління статистики. Для участі в дослідженні було залучено 70 осіб – 16 чоловіків і 54 жінки в період середньої (26–46 років) і пізньої дорослості (47–60 років).

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного теоретичного аналізу було визначено, що мотиваційно-ціннісна сфера в першу чергу розглядається як складна, ієрархічно організована система, поєднання рушійних сил поведінки особистості, що відкриваються суб'єкту у вигляді сукупності потреб, мотивів, інтересів, потягів, цілей, ідеалів, які безпосередньо детермінують людську діяльність.

Аналіз теоретичної літератури призвів нас до висновку, що мотиваційно-ціннісна сфера особистості є складним психологічним утворенням, що впливає на всі сфери діяльності особистості і, безумовно, на комунікативну діяльність.

Тому характеристики мотиваційно-ціннісної сфери особистості безперечно мусять бути пов'язані з комунікативною сферою, яка включає у себе сферу усної та письмової комунікації, а остання включає активність читання.

Відповідно з метою роботи, що полягає у зіставленні особливостей мотиваційно-ціннісної сфери та особливостей читацької активності особистості і завданнями проаналізувати: особливості вираженості характеристик читання в середній і пізній дорослості та рівень комунікативної компетентності читачів; ціннісні орієнтації та систему життєвих сенсів особистості та дослідити ціннісні орієнтації читачів у середній і пізній дорослості; зв'язок читацьких уподобань з особистісними особливостями читача та його комунікативною компетентністю.

Ми одержали теоретичну підставу для гіпотез про взаємозв'язок ціннісних уподобань людини і мотивів її читацької діяльності, а також про зв'язок компетенції в усному спілкуванні та читацькій активності.

Ми одержали емпіричні дані, які характеризують мотиваційно-ціннісну сферу колективу піддослідних (головне управління статистики).

Ми порівнювали дані щодо мотиваційно-ціннісної сфери колективу піддослідних з даними про їх читацькі вміння та мотиви читання художньої літератури.

В результаті нашого дослідження були виявлені особливості мотиваційно-ціннісної сфери наших піддослідних, серед яких ми виділили групу середньої дорослості та групу пізньої дорослості.

В мотиваційно-ціннісній сфері респондентів було виявлено такі характеристики: у середній дорослості та пізній дорослості переважає середній рівень загальної осмисленості життя.

У групи середньої дорослості наявні показники загальної осмисленості життя: респонденти групи пізньої дорослості більше вміють надавати своєму життю сенсу постановкою нових цілей, а респонденти середньої групи більше вдоволені своїм життям та вважають його достатньо осмисленим.

Кількість респондентів з високим рівнем осмисленості життя більша у групи пізньої дорослості, ніж у іншої групи.

Для респондентів групи середньої дорослості більшу цінність являє потреба у розмаїтті і глибоких переживаннях для підтримки оптимального рівня активності, а для групи пізньої дорослості – стриманість у своїх діях щодо оточуючих. На індивідуальному рівні в групі пізньої дорослості пріоритетними цінностями є стимуляція, самостійність та безпека; в групі середньої дорослості – гедонізм та доброта.

Були виявлені особливості комунікативної сфери піддослідного колективу, яку ми досліджували за двома факторами: спілкування і характеристики читацької активності. В групах пізньої та середньої дорослості переважає компетентний стиль спілкування, що передбачає

високий рівень орієнтації в ситуації спілкування, адекватну оцінку інших, розуміння підтексту спілкування та емоційного стану співбесідника. В групі пізньої дорослості цей стиль ще більш виражений, ніж у групі середньої дорослості.

Виявлено, що між сферами усного спілкування та читання є значимі взаємозв'язки, а саме: між стажем читання та компетентним типом спілкування; глибиною читання та компетентним типом спілкування. Тобто досліджувані, які вміють цілеспрямовано та компетентно спілкуватися, полюбляють читати художню літературу, читають багато років і вміють замислюватися над тим, що читають. Таким чином, у них простежується розвинена компетентність як в усній, так і в письмовій сфері спілкування, які впливають одна на одну.

Показники щодо частоти та досвіду читання групи пізньої дорослості значно вищі, ніж показники групи середньої дорослості за даною шкалою. Також виявлено, що у групі середньої дорослості більш наявний психотерапевтичний мотив читання, а у групі пізньої дорослості – гедоністичний мотив читання.

Групи середньої та пізньої дорослості відрізняються у характеристиках активності читання.

У групах досліджуваних виявлено значущі кореляційні зв'язки між такими показниками: частота читання та цінність гедонізму; глибина читання та цінність досягнення; психотерапевтичний мотив читання та цінність орієнтації на стимуляцію. Тобто всі ці ціннісні орієнтації виступають як умова зростання читацьких характеристик в середній дорослості.

Комунікативні навички компетентного стилю виступають як умова зростання читацьких характеристик в середній дорослості.

Виявлено, що при більш високих показниках таких смисложиттєвих орієнтирів, як результативність життя, процес життя, в середній дорослості показники стажу та глибини читання є меншими.

Ціннісні орієнтації на досягнення, самостійність, доброту та конформність виступають як умова зниження читацької активності в пізній дорослості.

Показники орієнтацій на традиції та універсалізм, гностичний мотив читання та ціннісні орієнтації на досягнення, а також компетентний стиль спілкування виступають як умова зростання читацької активності в пізній дорослості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Александрова Н.В. Коммуникативная компетентность: Эффективность в профессии. / Н.В. Александрова // Журнал практического психолога. - 2000. - № 7-8. - С.36-41.
2. Анкудович Я. Социальные механизмы формирования читательской культуры. / Я Анкудович. // Библиотека и чтение: проблемы и исследования. - СПб., 2005. - №2 - С. 112-117
3. Аристова И.Л. Общая психология. Мотивация, эмоции, воля учебное пособие. / И.Л. Аристова. - В .: ДВГУ, 2003. - 71 с.
4. Аскарлова В.Я. О понятии «читательская мода». / В.Я. Аскарлова. // Психология чтения и проблемы типологии читателей. Сборник научных трудов. - Ленинград, 2004. - С. 29-38
5. Асмолов А.Г. Психология личности: Принципы общепсихологического анализа. / А.Г. Асмолов. - М.: Смысл, 2001. - 416 с.
6. Асмус В.Ф. Чтение как труд и творчество. / В.Ф. Асмус. // Вопросы теории и истории эстетики. - М., 2000. - С. 55-68. Балашова О.В. Психологія читання: проблеми і аспекти розгляду / О.В. Балашова. // Укр. АлтГТУ ім. І.І. Ползунова. – 2006. – №1. – С. 69
7. Беляева А. В. Психологические исследования общения / А. В. Беляева, Б.Ф. Ломова, В.Н. Носуленко. – М.: Наука, 1985. – 276 с. (методика михельсона)
8. Беляева Л.И. К вопросу о типологии читателей / Л.И. Беляева; Под ред. Е.Г. Храстецкого. // Проблемы социологии и психологии чтения. - М., 2005. - С. 143-161
9. Белянин В.П. Библиопсихологический аспект оптимизации функционирования художественного текста / Ред. Р. Котов. // Оптимизация речевого воздействия - М., 2003. - С. 169-180
10. Белянин В.П. Основы психолога диагностики: модели мира в литературе. / В.П. Белянин. - М., 2000. - 248 с.

11. Болд Л. До питання сприйняття художнього твору. / Л. Болд // Вісник ТГУ. – 2008. – Вип. 12 (68). – С. 177–181
12. Боранбаева З.І. Читання дорослих – актуальна і соціально–значуща проблема для суспільства. Про монографії Т. Г. Браже "Читання дорослих як фактор впливу на розвиток особистості". / З.І. Боранбаева. // Муніципальна освіту: інновації та експеримент. – 2013. – № 2. – С. 69–77
13. Бородин В.А. Психологические методы в изучении читательского развития / В.А. Бородин. // Библиосфера. – 2008. – №2. – С.18–23
14. Бородин В.А., Бородин С.М. К истокам психологического знания о чтении. / В.А. Бородин, С.М. Бородин. // Психология и педагогика чтения. – СПб. : Intermedika, 2012. – С.19–29
15. Бородин В.А., Бородин С.М. Психология чтения в непрерывном образовании / В.А. Бородин, С.М. Бородин. // V Съезд Общероссийской общественной организации «Российское психологическое общество». – Москва, 2012. – Том 1. – с. 67–68
16. Вайну М. Об индивидуальных особенностях восприятия романа. / М. Вайн - Таллинн: Валгус, 2000. – 35 с.
17. Воюшина М.П. Формування системи читацьких умінь в процесі аналізу художнього твору. / М.П. Воюшина. // Початкова школа, 2004. – №3. – С. 39–44
18. Галактионова Т.Г. «Школа культуры чтения» (опыт организации): [развитие навыков читательской компетентности школьников основная задача проекта «Школа культуры чтения»] // Библиотекосведение. – 2006. – № 6. – 200 с.
19. Горева Г.Н. Методика определения уровней литературно-художественного вкуса и восприятия художественного текста. / Г.Н. Горева // Психология чтения и проблемы типологии читателей. Сборник научных трудов. - Ленинград, 2000. – С. 85–91
20. Гриньова М.І. Читання сучасного підлітка: відмова або зміна сенсу? / М.І. Гриньова // На шляхах до нової школи. – 2013. – №1. – С. 85–87

21. Гришина Н.В. Психология социальных ситуаций // Психология социальных ситуаций / Под ред. Н.В. Гришиной. – СПб., 2001. – С. 8–25
22. Губин В.Б. Читайте хорошие книги. Справочник для читателя. / В.Б. Губин - М., 2003. - 64 с.
23. Гудова М.Ю. Интернет-чтения как новая форма социальной организации чтения / М.Ю. Гудова. // В мире науки, культуры, образования. - 2013. - №1 (38). - С. 237-240
24. Даниленко А.И. Изменение эмоционального состояния человека под влиянием художественных текстов / А.И. Даниленко, А. А. Никольская // Ананьевские чтения - 2005. - СПб., 2005. - С. 552-554
25. Даниленко А.И. Проявление системы ценностей личности в читательские предпочтения / А.И. Даниленко // Семья в современном мире. - СПб, 2010. - С. 218-223
26. Даниленко А.И. Отношение к искусству как проявление ценностных ориентаций личности / А.И. Даниленко, М.С. Янкелевич // Вестник СПбГУ. - 2011. - Сер.12. - Вып.2. - С. 202-208
27. Деккушева Р.А. Творческое чтение - источник познания жизни и самообразования. Учебное пособие. / Р.А. Деккушева. – Карачаевск, изд-во КЧГПУ, 2001. – 212 с.
28. Домбровская, И. С. К проблеме типологии читателей художественной литературы. / И. С. Домбровская. // Библиотека как феномен культуры: научная конференция. – Минск, 2015. – С .34–38
29. Емельянов Ю.Н. Теория формирования и практика коммуникативной компетентности: Автореф. дис. ... д-ра психол. наук: 19.00.05. / Ю.Н. Емельянов. - Л.: Изд-во ЛГУ, 1991. – 38 с.
30. Ємельянова Т.В. Читання як спосіб формування поля психологічної стійкості людини на пізніх етапах онтогенезу / Ю.М. Ємельянов, Г.А. Неверович // Актуальні проблеми гуманітарних та природничих наук. – 2014. – №4–2. – С. 244–248

31. Карандашев В.Н. Методика Шварца для изучения ценностей личности: концепция и методическое руководство / В.Н. Карандашев. – СПб. : Речь. – 2004. – С. 3–70.

32. Корніяка О.М. Сучасні підходи до вивчення комунікативної компетентності особистості / О.М. Корніяка // Проблеми сучасної психології: зб. наук. пр. Кам'янець-Подільського нац. ун-ту ім. І. Огієнка, Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / за ред. С. Д. Максименка, Л. А. Онуфрієвої. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2009. – Вип. 3. – С. 294–316.

33. Котляков В.Н. Методика «Система жизненных смыслов» // Вестник Кем. ГУ, 2013. – Том 1. – №2 (54). – С. 148–153.

34. Коченова А.И., Логинова Н.А. Читательские диспозиции студентов в связи с характеристиками ценностно-смысловой сферы личности // Научные исследования выпускников факультета психологии СПбГУ. – 2015. – Т. 3. – С. 63–69.

35. Лазарук А.М. Цінності людини в науково-психологічному осмисленні / А.М. Лазарук // Психологія і суспільство. – 2003. – №2. – С.19–37.

36. Леонтьев Д.А. Психология смысла: природа, строение и динамика смысловой реальности. / Д.А. Леонтьев. - М., 2003. - 78 с.

37. Леонтьев Д.А. Расслоение чтения в эпоху массовой культуры // Библиотечное дело. / Д.А. Леонтьев. - 2012. - №18. - С. 14-17.

38. Муравьева А.И. Психология коммуникативной компетентности: Учебник. / А.И. Муравьева. - Т.: 2012 – 160с.

39. Мусаев К. Ф. Теоретичні основи мотивації навчальної діяльності. / К.Ф. Мусаев. [Електронний ресурс] – 2010. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum%20/Pfto/2010_6/files/PD610_47.pdf

40. Наследов А.Д. Математические методы психологического исследования. Анализ и интерпретация данных. учебное пособие. / А.Д. Наследов. – СПб. : Речь, 2004. – 392 с.

41. Новицкая Л.Ф. Возможности искусства в идентификации личности. / Л.Ф. Новицкая. // Арт терапия в контексте традиционной культуры. – СПб.: Изд-во СПбГУКИ, 2010. – с. 16–20
42. Олпорт Г. Личность в психологии: Пер. с англ. / Г. Олпорт. – М.: КСП+; СПб.: Ювента, 2008. – 345 с.
43. Отле П. Труды по библиотековедению. / П. Отле. – М., 2002. – 227с.
44. Павлова А.С. Мотивы чтения в типологизации читателей. / А.С. Павлова // Психология чтения и проблемы типологии читателей. – Ленинград, 2004. – С. 69–75
45. Панчук Н.П. Ціннісна сфера особистості та її роль у становленні професіонала. / Н.П. Панчук // Проблеми сучасної психології. 2015. – Випуск 29. – С.111–114
46. Пашукова Т.И. Возможности использования художественных текстов как средства регуляции психического состояния в учебной деятельности. / Т.И. Пашукова, А.А. Чистовая. // Вестник Московского государственного лингвистического университета. – 2013. – №16 (676). – С. 161–172
47. Первова Г.М. Завдання навчання читання на сучасному етапі розвитку школи. / Г.М. Первова // Початкова школа. – 2014. – №3. – С. 17–19
48. Попова Е.С. Мотивація школярів до самоосвіти та читання. / Е.С. Попова. // Народна освіта. – 2012. – №2. – С. 69–173
49. Прозорова Е.В. Педагогические условия развития коммуникативной компетентности / Е.В. Прозорова // Мир психологии. - 2002. - № 2. - С. 191-202.
50. Психология развития и возрастная психология: учебник и практикум для прикладного бакалавриата / под общ. ред. Л.А. Головей. – М.: Изд-во Юрайт, 2016. – 413 с.
51. Пушкина А.В. Влияние художественной литературы на формирование идеалов современной молодежи. / А.В. Пушкина // Социальная психология и общество. – 2014. – №4. – С.104–106.

52. Різдяна Р.Л. Роль сімейного читання у формуванні творчого читача / Р.Л. Різдяна // Початкова школа. – 2008. – № 6. – С. 25–28
53. Рокич М. Природа человеческих ценностей. / М. Рокич // Свободная пресса, 1973. – №5. – С. 20–28
54. Рубакин Н.А. Психология читателя и книги. / Н.А. Рубакин – М., 2007. – 263 с.
55. Рудь М. Компетентнісний підхід в освіті / М. Рудь // Вісник Львівського університету. – 2006. – Вип. 21, ч. 1. – С. 73–82.
56. Сапригіна Н.В. Моделі комунікативних процесів у масовій, індивідуальній та художній комунікації. / Н.В. Сапригіна. // Вісник Одеського національного університету. – Том. 12. –Вип. 16. Психологія. – 2007. – С. 52–58.
57. Сапрыгина Н.В. Уровневая концепция взаимодействия в системе «автор - текст - читатель» // Функциональная семантика и семиотика знаковых систем. / Упоряд. : В.Н. Денисенко, Е.А. Красина, Н.В. Новоспасская, Н.В. Перфильева. – М. : Изд-во РУДН, 2014. – С. 314–321.
58. Сапригіна Н.В. Рівні адресації художнього тексту / Н.В. Сапригіна. // Мова. – 2002. – №7. – С.210–213.
59. Собкин В.С. Отношение учащихся основной школы к художественной литературе // Социология образования. Труды по социологии образования / Под ред. В.С. Собкина. – Москва, 2011. – С. 131–155
60. Степанова М.А. Психологічне обличчя літератури. / М.А. Степанова // Питання психології, 2016. – №3. – с. 109–122
61. Тихомирова И.И. Чтение как способ развития творческой одаренности детей. / И.И. Тихомирова. // V Съезд – Москва, 2012. – Том 1. – С. 98–99
62. Умнов Б.Г. Проблема читательского интереса в социально-психологической теории // Журналист, пресса, читатель / Под ред. С.В. Смирнова. – Л., 2009. – С. 82–96

63. Франкл В. Человек в поисках смысла: Пер. с англ. / В. Франкл. – М.: Прогрес, 2000. – 368 с.
64. Халина Н.В. Ценностные ориентации пожилых людей и их представления о ценностных ориентациях значимых других. / Н.В. Халина // Известия РГПУ им. А.И. Герцена. – СПб.: 2009. – № 102. – С. 409–414.
65. Харитонова Е.В. Анализ личностных особенностей людей пожилого возраста. / Е.В. Харитонова. // Тезисы 3-й Российской конф. по экол. психол. М., 2006. – С. 242–244.
66. Чернов А.В. Время искать читателя к проблеме читателя и чтения. / А.В. Чернов. // Вестник Череповецкого государственного университета. – 2009. – Том 4. – С. 70–75
67. Чикишева А.В. Проблемы интереса к чтению у младших школьников / А.В. Чикишева. // Фундаментальные и прикладные исследования в современном мире. – 2014. – Том 3, №5. – С. 145–150
68. Шпрангер Е. Основные идеальные типы индивидуальности // Психология личности. тексты. Тексты / Под ред. Ю.Б. Гиппенрейтер, А.А. Пузиря. – М., 2002. – С. 55–60
69. Штурбина Н.Л. Поиск путей повышения эффективности уроков чтения и литературно-творческое развитие учащихся. / Н.Л. Штурбина // Початкова школа. – 2002. – №11. – С. 67–72
70. Ядов В.А. О диспозиционной регуляции социального поведения личности // методологические проблемы социальной психологии. / В.А. Ядов – М.: 2005. – С. 89–105
71. Яницкий М.С. Ценностные ориентации личности как динамическая система. / М.С. Яницкий. - К: Кузбассвуиздат, 2000. – 204 с.